347. Gersta (nu Gerstaberg), Ytterjärna sn, Öknebo hd.

Pl. 177.

Litteratur: E. Brate, Skansens runstenar (i: Meddelanden från Nordiska Museet 1897), s. 13, Svenska runristare (1926), s. 60; G. Hallström i Fornvännen 1931, s. 261.
Äldre avbildning: Brate 1896 (ATA).

Runstenen påträffades, troligen på våren 1891, vid grävning av täckdiken i trädgården vid Gerstaberg. Den blev, innan ristningen blivit iakttagen, söndersprängd i fyra ungefär lika stora delar. Dessa hopfogades sedan med cement, och stenen restes på en trädbevuxen kulle ett stycke S om Gerstaberg, invid stambanan.

Rödaktig vacker granit. Höjd 2,35 m., bredd (nedtill) 1,48 m. Ytan är slät och jämn, delvis verkar den nästan blankslipad. Säkerligen har den varit ännu jämnare, då stenen ristades; de skador, som nu finnas i vissa delar av ytan, torde ha uppkommit i senare tid, delvis kanske vid stenens framtagning och sönderspräng̃ning. Lyckligtvis ha dessa skador endast i mindre utsträckning drabbat själva ristningen. Stenen är djupt och väl huggen, och ristningen tydlig och väl bevarad.

Inskrift:

: ikiþora : auk : aystain : auk : hastain : hulmstain : þaun : litu : raisa : stain : eftiʀ : frokn : auk : at :
5 10 15 20 25 30 35 40 45 50 55 60 65

· biurstain : sun : froknaʀ : auk : ikiþoruʀ : kuþ : hielbi : ant : þaiʀa : feþrka : auk : kus : moþiʀ : esbirn · risti · auk
70 75 80 85 90 95 100 105 110 115 120 125 130 135 140 145

· ulfr · stainti :
150 155

Ingiþora ok Øystæinn ok Hastæinn, Holmstæinn, þaun letu ræisa stæin æftiʀ Frøkn ok at Biurstæin, sun Frøknaʀ ok Ingiþoruʀ. Guð hialpi and þæiʀa fæðrga ok Guðs moðiʀ! Æsbiorn risti, ok Ulfʀ stæindi.

»Ingetora och Östen och Håsten [och] Holmsten, de läto resa stenen efter Frökn och efter Bjursten, Frökns och Ingetoras son. Gud och Guds moder hjälpe deras ande, faderns och sonens. Esbjörn ristade, och Ulv målade.»

Till läsningen: Tydligt stungna äro 12 **y**, 55, 105 och 118 **e**. Pricken i 134 **e** är svagare, men torde dock få anses säker. Icke stungna äro 42 **i**, 100, 121 och 126 **k**. · Bst i 15 **a** är skadad, men kan dock spåras. 16 **i** står i en spricka. Övre delen av 136 **b** är borta. 137 **i** har en svagt krökt stav.

I huvuddelen av inskriften (1—133) stå runorna med jämna mellanrum och äro mycket omsorgsfullt huggna. I motsats härtill äro de i den sista meningen (134—158), där runristaren och runmålaren omtalas, starkt sammanträngda och betydligt grundare. De sista runorna, 150—158 **fr · stainti :**, ha icke fått plats inom själva slingan, utan stå utanför och sakna omgivande ramlinjer. Det borde ha varit mycket lätt att beräkna utrymmet så, att alltsammans med jämna mellanrum gått in på själva runslingan. Olikheten är tydligen avsedd och markerar det sista meddelandets underordnade betydelse.

Namnet *Frøkn* är sällsynt. Endast ett annat belägg är känt, från en uppländsk runsten, L 786 Salefors, Simtuna sn. Det saknas inom det kända namnförrådet under medeltiden både i Sverige och i Norge och på Island. Egentligen är ett tillnamn, bildat av adj. isl. *frœkn* 'modig, djärv' (jfr Ög 81). *Ingiþora* är rätt väl belagt: L 367 Frössunda, Solna sn, L 369 Rotebro, Sollentuna sn, L 391 Viby, Sollentuna sn, L 396 Eds kyrka, L 416 Smedby, Fresta sn, L 647 Karby, Täby sn. Alla beläggen tillhöra sydöstra Uppland och nordöstra Södermanland, vilket

väl knappast är en tillfällighet. Namnet är icke känt från medeltida urkunder, och icke från Norge och Island. — Alla de fyra sönerna ha namn på *-stæinn*, sålunda ett exempel på variation i namnskicket, varom se E. Wessén, *Nordiska namnstudier* (1927), s. 10 f. *Øystæinn, Hastæinn* och *Holmstæinn* äro rätt vanliga namn; om *Biurstæinn* se ovan Sö 320. *Hastæinn* är belagt även Sö 56, 122, 123 och D I 104 Tjursåker, Vårfruberga sn (Uppl.). Anmärkningsvärda äro de båda genitivformerna *Frøknaʀ* (jfr **þorstainʀ** Sö 84, **þorstinʀ** Sö 363) och *Ingiþoruʀ* (jfr **auþuʀ** Sö 60, **sifuʀ** Sö 96, **kunuʀ** Sö 139).

Gerstaberg-stenens intresse ligger icke minst i det sista meddelandet: *Æsbiorn risti, ok Ulfʀ stæindi*. Att ristaren, den runkunnige, som komponerat stenens ornamentik och huggit in dess inskrift, också sörjer för att hans namn blir bevarat till eftervärlden, är ju icke ovanligt. Däremot är det tämligen enastående, att det i en inskrift omtalas, vem som har »målat» stenen, d. v. s. ifyllt slinglinjer och runor med färg.[1] Säkerligen har detta i allmänhet ansetts som en alltför underordnad och mera tillfällig åtgärd för att behöva särskilt omtalas. I regeln torde man väl också få förutsätta, att runristaren och runmålaren ha varit samme person. I detta fall har en särskild man anlitats för målningen. Om verbet *stæina* 'måla' se ovan Sö 205 och 213.

I förhållande till den stora omsorg, som har nedlagts på stenytans beredning och på runinskriften, som har en otadlig ortografi, verkar ornamentiken mycket enkel. Upptill och nedtill förenas de båda rundjuren av ett par enkla streck, i stället för de eleganta slingknutar, som där bruka förekomma. På rundjurets stjärtar finnas ett par små utväxter, rudiment av fötter, ett av de ständigt återkommande ornamentsmotiv, varmed ristarna söka fylla tomma delar av stenytan. — Brate har förmodat, att Gerstaberg-stenens ristare är samme *Æsbiorn* som namnger sig på Överselö- och Nybble-stenarna, Sö 205 och 213. Det är kanske icke uteslutet, trots avståndet. De båda stenarna på Selaön ha en mycket rikare ornering, men också denna röjer en viss tafatthet i detaljer. Märk exempelvis den lösa slingknut, som nedtill förenar de båda rundjuren på Sö 213. En påfallande överensstämmelse mellan de tre runstenarna, där en Esbjörn nämnes som ristare, är den ovanliga skicklighet och omsorg, som har ägnats själva stenytan.

Ristningen använder (liksom Sö 205 och 213) **o**-runan som tecken för *o-(ö)*-vokal: **ikiþora**, **ikiþoruʀ**, **frokn**, **froknaʀ**, **moþiʀ**. Anmärkningsvärda former äro **ulfr**, med **r** i stället för **ʀ**, och **hielbi**, med **ie** i stället för det vanliga **ia** (se Sö 276).

348. Kjulsta, Ytterjärna sn, Öknebo hd.

Pl. 176. Pl. 3: B 697.

Litteratur: B 697, L 804. Ransakningarna 1667—84; J. Peringskiöld, Mon. Sud.; O. Hermelin, Öknebo härad, s. 6, 204, 210, 241.

Äldre avbildningar: P. Helgonius (hos Peringskiöld a. a. och B 697); Hermelin a. a.; Brate 1896 (ATA).

Om runstenen »vthi Kiulestadh» säges i *Ransakningarna* (se ovan s. 335), att den hade blivit flyttad från Lideby, där man ännu kunde se platsen, där den hade stått. Vidare hade den blivit sönderbränd, då Kjulsta by brann, men stycken funnos kvar med runinskrift på. Helgonius påträffade endast ett fragment; de övriga hade kanske blivit använda, då byn återuppbyggdes efter branden. Fragmentet låg enligt Hermelin vid trappan till en bod. Brate ombesörjde 1896, att det togs upp ur trappan och ställdes mot gaveln av manbyggnaden. År 1930 var detta hus rivet, men stenen återfanns på samma plats, liggande med runorna nedåt och okänd för gårdens folk. Nu är den flyttad till den nya gårdstomten, omkring 65 m. längre åt S, och rest där.

[1] En liknande uppgift förekommer möjligen också på en uppländsk runsten, L 253 Axlunda, Björklinge sn (E. Brate, *Svenska runristare,* s. 92).